

הבימה
התיאטרון הלאומי

אותו הים

עפ"י עמוס עוז
מחזה ובימוי: חנן שניר

אותו הים

עפ"י עמוס עוז
מחזה ובימוי: חנן שניר

תפאורה: **ענת שטרנשוס**
תלבושות: **עפרה קונפינו**
מוסיקה: **יובל מסנר**
אנימציה: **אבי עופר**
תאורה: **אבי יונה בואנו (במבי)**

משתתפים:

מספר/קשיש יווני, מביא מתים: **יגאל שדה**
אלבר דנון, יועץ מס: **אהרון אלמג**
נדיה דנון, אשתו/מרים, נזירה זונה בנפאל
/בטין, רואת-חשבון אלמנה: **סנדרה שדה**
אנריקו דוד (ריקו), בנם: **יואב דונט**
דיתה ענבר, חברתו: **טלי רובין**
דובי דומברוב, מפיק סרטים: **דוד קיגלר**
ילד מסרילנקה: **מתן מאק/יער אור**

מנהלת הפקה: **לילך יוסיפון**
עוזרת במאי: **קארין סיגל**
עוזרת במאי שנייה: **רינה לביא**

הצגה ראשונה: 30 בינואר 2010, אולם אריסון
משך הצגה: שעה וחצי ללא הפסקה

עריכת תוכניה: רות טון מנדלסון
תחקיר ועריכה: יונתן קלדרון
צילום: גראר אלון
עיצוב תוכניה: הדס צוקרמן
הפקת תוכניה: מקאן אריקסון

תודות:

גליה פרדקין, מלאכי חזקיה

במחזה משולבים קטעים מהספר
"סיפור על אהבה וחושך"

בנוסף למוסיקה המקורית, נעשה שימוש
בקטעים הבאים:

שדות גולדברג, מילים ולחן: מאיר אריאל
אם העולם, מילים: נתן יונתן, לחן: גדי קורן
דורמה דורמה, שיר לדינו עממי

sheyba, ganesh, k.Andersen, j.Borrelli
from the "sound of goa trance"

The Same Sea After Amos Oz

Play written and directed by: **Hanan Snir**
Set Designer: **Anat Sternshus**
Costume Designer: **Ofra Confino**
Music: **Yuval Mesner**
Animator: **Avi Ofer**
Lighting: **Avi-Yonah Bueno (Bambi)**

The Cast:

Narrator/Old Greek: **Yigal Sadeh**
Alber Danon, accountant: **Aharon Almog**
Nadia Danon, his wife/Miriam, prostitute nun
/Bettine Carmel, widow: **Sandra Sade**
Enrico David (Rico), their son: **Yoav Donat**
Dita Inbar, his girlfriend: **Tali Rubin**
Dubi Dombrov, film producer: **David Kigler**
Kid from Sri Lanka: **Matan Mak/Yaar Or**

Production Manager: Lilach Yosiphon
Assistant Director: Karin Sigal
Second Assistant Director: Rina Lavie

Opening: January 30, 2010, Arison Theatre
Length: 1 hour 30 minutes with no interval

Program Editor: Ruth Tonn Mendelson
Research: Yonatan Calderon
Photography: Gerard Allon
Graphic Design: Hadas Zukerman
Production: McCann Erickson

*The play includes extracts from the novel
"A Tale of Love and Darkness" by Amos Oz*

המחזה

לא רחוק מן הים, ברחוב אמירים
גר לבדו מר אלבר דנון. אוהב זיתים
וגבינות מלוחות. איש רך, יועץ מס, לא מזמן,
בסרטן השחלה, מתה בבוקר נדיה אשתו. השאירה
שמלות, שולחן תמרוקים, מפיות רקומות
בחוטים דקים. הבן היחיד, אנריקו דוד,
נסע לטפס על מצוק בטיבט.

בבת ים בוקר קיץ לח וחם
אבל ערב יורד בהרים ההם. ערפל
נמוך זוחל בנקיקים. רוח חדה
מייללת כמו חי והאור הדוהה
הולך ודומה לחלום לא טוב.

המשעול מתפצל כאן לשתי זרועות,
זו תלולה וזו מתונה.
במפה אין זכר לפיצול השביל
ומפני שהערב הולך וכהה והרוח צולפת
ברד חד, ריקו מוכרח לבחור על-פי חוש
אם לרדת בשביל הקצר או הקל.

כך או כך, מר דנון יקום
ויכבה כעת את המחשב. ילך
לעמוד בפינת החלון. בחוץ בחצר
חתול על גדר. ראה לטאה. לא מוותר.

(מתוך הספר)

The play

Not far from the sea, Mr. Albert Danon lives in Amirim Street, alone. He is fond of olives and feta; a mild accountant, he lost his wife not long ago. Nadia Danon died one morning of ovarian cancer, leaving some clothes, a dressing table, some finely embroidered place mats. Their only son, Enrico David, has gone off mountaineering in Tibet.

Here in Bat Yam the summer morning is hot and clammy but on those mountains night is falling. Mist is swirling low in the ravines. A needle-sharp wind howls as though alive, and the fading light looks more and more like a nasty dream.

At this point the path forks:
One way is steep. The other gently sloping.
Not a trace on the map of the fork in the path.
And as the evening darkens and the wind lashes him with sharp hailstones, Rico has to guess whether to take the shorter of the easier way down.

Either way, Mr. Danon will get up now and switch off his computer. He will go and stand by the window. Outside in the yard on the wall is a cat. It has spotted a lizard. It will not let go.

(From the book, Translator: Nicholas de Lange)

עמוס עוז

עמוס עוז הוא מהסופרים הבולטים כיום. פרסם עד היום 26 ספרים בהם רומנים, קבצי סיפורים, סיפורי ילדות ומסות. ספריו תורגמו ליותר מ-40 שפות, בהן סינית, יפנית, ערבית ואף תורכית. ספרו "מיכאל שלי" (1968), רומן הביכורים שהביא לו את פרסומו, נבחר בשנת 1999 לרשימת מאה הספרים החשובים של המאה העשרים על ידי הוצאת ברטלסמן הבינלאומית.

עמוס עוז נולד בירושלים בשנת 1939. אביו אריה קלזנר היה ספרן בספריה הלאומית. אמו, פניה, התאבדה כשהיה בן 12. בכיתה ב' למד עוז אצל המשוררת זלדה אשר הותירה עליו רושם עז. בגיל 15 עזב את הבית והצטרף כילד חוץ לקיבוץ חולדה. בקיבוץ התחנך עם נילי, בת הקיבוץ ולזוג נולדו שתי בנות ובן. בשנת 1986 עברה המשפחה לערד, בה מתגורר וכותב עוז עד היום.

ברומן פורץ המוסכמות "אותו הים" (1999) משנה עוז את סגנון כתיבתו ומגלה תעוזה וחדשנות. הרומן מורכב מקטעי שירה ופרוזה קצרים המרכיבים עלילה בה משלב עוז פרטים אוטוביוגרפיים על עצמו, על התאבדותה של אמו ועל ספריו.

עמוס עוז זכה באין ספור פרסים ספרותיים, בהם 'פרס ישראל' בשנת היובל למדינה, 'פרס גית' היוקרתי באירופה על ספרו האוטוביוגרפי 'סיפור על אהבה וחושך' (2002). ב-2006 זכה בתואר דוקטור לפילוסופיה לשם כבוד מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים על תרומתו לספרות הישראלית ובהערכה על חלקו בשיח הישראלי ובהאדרת שמה של ישראל בעולם.

עמוס עוז הוא בין אנשי הרוח המובילים בישראל. עוז פרסם מאות מאמרים ומסות בנושאים ספרותיים, פוליטיים וחברתיים בארץ ובחו"ל, בהם הוא מייצג את השמאל הציוני בישראל. כיום משמש עוז כפרופסור מן המניין לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון וחבר באקדמיה ללשון עברית בירושלים.

מספריו הרבים: קובץ הסיפורים "ארצות התן" (1965), קובץ הנובלות "הר העצה הרעה" (1976), רומן המכתבים "קופסה שחורה" (1987) שעלה אף הוא בתיאטרון הלאומי הבימה בעיבודו ובבימויו של חנן שניר והרומנים "לדעת אישה" (1989), "פנתר במרתף" (1995) ו"חרוזי החיים והמוות" (2007).

"מכל ספריי "אותו הים"
הוא הקרוב לי ביותר,
אבל גם המוזר לי ביותר,
אני מסתכל עליו כמו
פרה שהמליטה שחף"
עמוס עוז, דצמבר 2009

בין פרוזה לשירה

שירה קרובה יותר למוסיקה מאשר היא קרובה לפרוזה. אני חושב שבמובן מסוים, שירה קרובה יותר למתמטיקה מאשר לפרוזה. השיר הטוב הוא קרוב רחוק של הבדיחה הטובה, בזה שהוא מכה אותך בהלם קל, במכת חשמל קלה. כאן אולי גם מקור הקנאה שלנו, ההולכים ברגל. יש בשיר, בשירה, איזה דבר מרוכז, טעון, חשמלי מאוד, שהפרוזה יכולה להגיע אליו ברגעים נדירים, אבל לא כל הזמן.

כשאני קורא שיר שמדבר אלי, אני מרגיש את עצמי קודם כל בדריכות עצומה, שאיני מרגיש כמוה בשום קריאת פרוזה. אני הולך בו ולא יודע מניין תבוא ההפתעה הבאה. מה מחכה לי מאחורי כל אבן דרך, מאחורי כל עץ, מאחורי כל שיה. הפרוזה יכולה להגיע לזה רק לרגעים, היא לא יכולה להיות כך לאורך עשרות ומאות עמודים. זו בערך, בתמצית, הסיבה שבגללה אני מקנא במשוררים כל החיים.

עברית היא כלי נגינה קשה מאוד גם למשוררים, גם לכותבי פרוזה. מאז "בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ" ועד עברית שקוראת לעצמה או שקוראים לה נמוכה, פרוזאית, יומיומית, עברית של רחוב. כשאתה מנגן פיסת מוזיקה קאמרית בעברית, רבעייה, שלישייה, דואט, אתה תמיד צריך לזכור שאתה מנגן בתוך קתדרלה ענקית שכבר ניגנו בה לפניך בשלמות. אם לא תיזהר, אתה עלול להיכנס לבעיות אקוסטיות נוראות.

אתה עלול לתאר ריב בין בעל לאישה על מי יוריד את האשפה אחרי ארוחת הערב, ולהיכנס לדברים תנ"כיים, להיכנס לרעמים נבואיים. אם אתה רוצה לעשות את זה, יש לך אפשרויות פארודיות נפלאות. יש לך אפשרויות להשתולל. אתה יכול להכניס את הנביא ישעיהו ואת חזון אחרית הימים בתוך הריב על הובל, אם אתה רק רוצה. אבל אוי ואבוי אם זה נכנס לך בלי שתמצה. מי שכותב בעברית, צריך שתלווה אותו הצעקה הישנה שהיינו צועקים חברי ואני אל הגיבור במערבון בקולנוע: "תיזהר, מאחוריך".

דווקא כשהאדם רוצה לכתוב שיר אינטימי בעברית, לא לכתוב עוד פעם את פרקי תהילים, לא לכתוב עוד פעם אפוס ואפילו לא את שיר השירים, אלא לכתוב משהו מהדהד פחות מאשר "צוואר כמגדל דוד בנוי לתלפיות". כשגבר מבקש לכתוב לאשה (או אשה לגבר) דבר אינטימי מאוד, העברית יכולה להיות אויב גדול מאוד אם לא נוהרים בה. היא רדיואקטיבית.

אני נורא רציני לכתוב ספר שישיר וירקוד. דמויות ועלילה ובגינה וגעגועים... אבל גם שישיר וירקוד. רציני לכתוב ספר שיהיה עשוי כמה שאפשר קרוב לעצרת של קולות, שכל אחד מהם, בהתחלה לפחות, חי לעצמו בפני עצמו כאילו אין אחרים, כאילו הוא רק הוא, ועוד קול כזה ועוד קול כזה ואחר כך הם איכשהו משתרגים זה על זה, כאילו הופכים לאחד. הקנאה שלי היתה קנאה מוסיקלית, הקנאה במשוררים. להתקרב למוסיקה בשבילי זה להתקרב לשירה. לפחות אני משתדל בפרוזה שאני כותב להתקרב למוסיקה עד כמה שניתן.

נערך מתוך דבריו של עמוס עוז בכנס "ימי שירה במדבר" 2006
כפי שפורסמו בעיתון "כביש ארבעים 90", ינואר 2009.

החיפוש אחר חללית האם רות קרטון בלום

בספר "אותו הים" הצליח עמוס עוז ליצור בקורא רעד פנימי. כמו שירה במיטבה מצליח הטקסט הזה לקסום לנו עוד לפני ההבנה, ממש ברגע הקריאה – בגלל הלשון ובגלל המוסיקה שבו. הוא מרעיד אותנו כי הוא גם "מביא מתים"; ולא רק מביא אותם אלא גם מדבר אליהם בלשון נוכח:

היצירה עוסקת בשאלה איך ההורים שלנו טבועים בנו ומה אנו עושים עם הרוחות שלהם.

היצירה כולה היא חיפוש אחר "חללית האם" שאבדה. היא כולה סובבת סביב הניסיון להיפרד מן האם הנעלמת. היצירה מעלה באוב גם הורים ספרותיים, כאלתרמן, שהיה לעוז מקור השראה מראשית יצירתו, וכן את המשוררת זלדה, מחכנת הכיתה, המלמדת אותו לשתוק כדי שהדברים ידברו אליו.

העושר ומורכבות המארג נוצרים גם מכוח האנלוגיה לקומפוזיציה מוסיקלית; בחינה מצליבה של המוטיבים והיחסים ביניהם מגלה נושאים העוברים פיתוח, שבים ומופיעים בוריאציות שונות. היחסים הקונטרפונקטיים הללו מוסיפים לפיתוח העלילתי מימד של עומק.

ניתן לראות בקולאז' זה של חומרים מנוגדים ווריאציה על הספרות הקרנבלית. מהות הקרנבל היא שבירת הגבולות המוכרים; הספרות הקרנבלית צורפת יחדיו טרגיות וקומיות. זהו ז'אנר המאפשר מפגשים בין המתים לחיים, בין עבר להווה. אפילו דויד המלך מופיע כאן עם פיזוזיו וכרכוריו "וכל הסטוצים שלו".

הז'אנר הקרנבלי מתאפיין ברב-דיבוריות, ברב-קוליות ובחריזה הנעשית כלאחר-יד. בז'אנר ספרותי זה נמצאה לעוז הזדמנות לחדשנות ולהפתעה – בגמישות, במזיגה בין ההיסטורי לבדיוני. משחק זה בין קרוב לרחוק, בין הפרדה לחיבור, בין ניתוק למגע, משמש את עוז בהתמודדות עם תחושות של אובדן ומימוש.

פרופ' רות קרטון בלום היא מרצה לספרות עברית באוניברסיטה העברית. נערך מתוך ספר עמוס עוז, אוניברסיטת בן גוריון, 2000.

ראיתי ציפור / נתן זך

ראיתי ציפור לבנה בלילה השחור
וידעתי כי קרוב לכבות אור
עיני בלילה השחור.

ראיתי עב קטנה ככף יד איש
וידעתי כי את הגשם שאני מרגיש
עוד לא הצלחתי לספר לאיש.

ראיתי עלה אשר נפל, אשר נופל.
הזמן קצר. אני איני קובל.

ראיון עם עמוס עוז על "אותו הים"

במאי ההצגה, חנן שניר, עיבד וביים שני רומנים נוסף שלך, את "קופסא שחורה" בהבימה ואת "מקום אחר" בקאמרי. האם המדיום הויזואלי של התיאטרון מוסיף או גורע לדעתך בהשוואה ליכולת הביטוי הטהורה של הרומן?

זה כמו לנגן קונצ'רטו לכינור על פסנתר. אפשר לנגן קונצ'רטו לכינור על פסנתר בהצלחה רבה, בתנאי אחד – שלא דורשים מהפסנתר שישמיע צלילים של כינור. לכן כשעושים עיבוד ליצירה שלי אני מראש אומר למעבד – קח לך את החירויות שלך. תתרחק מהמקור כדי להיות נאמן לו. הדרך היחידה להיות נאמן למקור בעיבוד היא להתרחק ממנו. הספר הזה, "אותו הים", הוא באופן מיוחד מתאים לבמה. כולם נמצאים בספר הזה כל הזמן בחדר אחד, אם לא במיטה אחת. לא כתבתי רומן, כתבתי אורגיה. כולם באותה מיטה – הורים, ילדים, מאהבים. היחסים בין כל אחד לכל אחד הם גם יחסים אירוטיים. לא רק – יש גם יחסים אבהיים ויחסים אמהיים, יחסים אופקיים ואנכיים, אבל יש גם מימד אירוטי המתלווה לכל מערכות היחסים בסיפור הזה. לדעתי חנן תפס בעיבוד שלו את האווירה הזאת שאין סודות, שהכול שקוף. כולם יודעים הכול על כולם בזמן אמת. ריקו בטיבט לוקח למיטה זונה פורטוגלית. אביו בזמן אמת נוזף בו בבת ים, באותו זמן כשזה קורה. ואימו מגינה עליו למרות שהיא מתה. אבל ממתי להיות מתה זאת בעיה לאמא יהודייה שרוצה להגן על הבן שלה? היא מגינה עליו – מתה או לא מתה.

"אותו הים" הוא ספר מאוד חריג בנוף היצירה שלך. זהו ספר מאוד משחקי שלא נופל בצורה מדויקת לשום קטגוריה. האם היית מגדיר אותו כיצירה פוסט-מודרנית? כשהוא הופיע הספרניות הציקו לי בשאלה על איזה מדף לשים אותו: האם זו פרוזה או שירה או אולי אוטוביוגרפיה? או ספר מסע? אמרתי להן לשים אותו כל לילה על מדף אחר. שיעשה חיים, שישן כל לילה על מדף אחר. לשאלתך אענה כי בעיני הוא לא רומן פוסט-מודרני אלא פרה-ארכאי. הוא מחזיר את הרומן לימי הטורבדורים, לפני הימים של הרומן בין זמננו, שיש בו מרתף פרוידיאני, מטבח מרקסיסטי, סלון סוציולוגי וחדר שינה יונגיאני. הוא מחזיר את הרומן החוצה, למקום שהוא מחוץ לחדר, למקום שבו מספר סיפורים משוטט מגיע כל לילה לאכסניה אחרת ומספר סיפור, וגם שר ורוקד תוך כדי כך. הוא מספר סיפור שחלקו וידוי וחלקו המצאה, חלקו אמת וחלקו בדיה. הוא מערבב הכול. "אותו הים" מבחינה זאת מחזיר את הרומן לשורשים שלו – אל הטורבדורים.

דמותו של המספר, בן דמותך, הוא מעין במאי-אלוהים הבורא דמויות ומדבר דרכן. מה שמעניין ברומן "אותו הים" הוא האופן שבו נעזרת בסיפוריהם של אחרים כתפאורה לדרמה האישית שלך, ולמעשה העמדת את עצמך במרכז היצירה. כן ולא. זה סיפור עלי וזה גם סיפור עליהם. זה סיפור על שש שבע נפשות: ריקו, נדיה, אלבר, דיתה, בטין, מרים, גיגי ודובי. כל אחת חיה את החיים שלה ומספרת את הסיפור שלה. יחד עם זאת המספר מתבטא באמצעותן. האמת היא שנסעתי בשנת 95 לכפר קטן בקפריסין עם תוכניות לכתוב רומן על נדיה ועל אלבר ועל בטין. היו לי כבר כל הקווים של הרומן הזה בראש ושכרתי לי שם חדר באיזו אכסניה קטנה. התיישבתי כל יום על המרפסת הגדולה עם סוכת הגפנים, מול ההרים ומול הים – אותו הים – וכתבתי. יום אחרי יום כתבתי רומן קונוונציונלי בפרוזה. בערב כשהייתי כבר עייף והייתי לגמרי לבד, אולי כדי לפזר את הבדידות ואולי כדי לשעשע את עצמי, כתבתי לי כמה רשימות ליום הבא בשורות קצרות ולפעמים בחרוזים. אחרי כמה ימים התברר לי שככה הספר הזה רוצה להיכתב. הוא רוצה לשיר ולרקוד ולא רק לספר סיפור. לכן הספר הזה הוא ספר שובר מוסכמות וחוצה גבולות, וביניהם גם את הגבול בין המספר לדמויות.

האם "אותו הים" היה שלב ראשון בדרך שלך להסיר את המסכות ולכתוב את הסיפור שלך עצמך, כפי שעשית לאחר מכן ברומן האוטוביוגרפי "סיפור על אהבה וחושך"? מה מנע בעדך כל השנים מלגעת באמת הזו?

הספרים האחרונים שכתבתי – "אותו הים", "סיפור על אהבה וחושך", "חרוזי החיים והמוות" – הם כבר לא רומנים קונוונציונליים. מצד שני הם גם לא וידוי. הם באיזשהו מקום שבשטח המעבר שבין לבין. זו לא שאלה של מסכה והסרת מסכה. אחרי הכול אני לא כתבתי סטריפטיז באף אחד מן הספרים שלי. אבל בוודאי שבכל הספרים שכתבתי, גם בראשונים וגם באחרונים, סיפרתי על עולמי. לפעמים סיפרתי עליו באופן יותר ישיר ולפעמים סיפרתי עליו באופן פחות ישיר. גם ב"אותו הים" יש דברים שאני מספר באופן ישיר על עולמי ויש דברים שאני מספר באופן בלתי ישיר על עולמי. בדיעבד כשאני מסתכל לאחור אני רואה שיש קו שמוליך מהספרים הראשונים שלי, דרך "אותו הים" ועד ל"סיפור על אהבה וחושך".

דיתה כורכת אחריה שלושה גברים שונים בעזרת התסריט אותו היא מחברת, ואילו נדיה רוקמת מפית תחרה עד נשימתה האחרונה ממש. האם לתהליך הכתיבה או היצירה יש בעיניך כוח מאגי או תרפויטי?

הספר הזה הוא בעיני בהחלט מאגי. מאגי ולגנדרני. הוא לא מנסה לחקות את המציאות כמות שהיא אלא הוא מנסה למחוק את הגבולות; בין פרוזה לשירה, בין קומדיה לטרגדיה, בין המצאה ודמיון לבין וידוי, בין המחבר לדמויות, בין המתים לחיים. המתים מסתובבים שם בתוך המחזה. נדיה אחרי שהיא מתה ממשיכה להיות פעילה. אפילו הטבע לוקח חלק פעיל בסיפור. הים כל הזמן נוכח ברומן. הים המדבר וההרים הם הגיבורים של הספר לא פחות משאר הדמויות. אז בהחלט, התשובה היא כן זה ספר מאגי. לגבי כוח תרפויטי – אני לא בטוח שאני חי בשלום אם המושג תרפויטי. משתמשים בספרות לצרכים תרפויטים אבל היא לא נכתבת לצרכים האלה. היא לא נכתבת כתרפיה. היא נכתבת משום שהיא נכתבת, מאותה סיבה שהרוח נושבת ומאותה סיבה שהים מכה גלים. לא מפני שמנסים להשיג באמצעותה איזה יעד אחר, ואם מנסים להשיג באמצעותה איזה יעד אחר אז בדרך כלל לא יוצאת ספרות טובה, אלא ספרות מגויסת למשהו אחר, לפוליטיקה או לתרפיה. "אותו הים" נכתב מתוך חדות משחק, לא מתוך שום דבר אחר. חדות משחק והתפעמות אפיפנית. אלו היו הכוחות שהפעילו אותי בזמן הכתיבה.

מהי המשמעות של סוף הרומן?

יש הבדל בין הסוף ברומן לבין הסוף בעיבוד של חנן. ברומן הספר מסתיים בדמות שבכלל לא מופיעה במחזה – בגיגי בן גל. גיגי נוסע לסדר איזה עניין, לרכוש נדל"ן באיזה מקום ומגלה שגנבו לו את הרכב. אז בפעם הראשונה בחייו הוא נפתח אל המרחבים הגדולים. אל הלילה אל הכוכבים אל הדממה. הוא נפתח אל החיים. הוא תמיד רץ וסידר עניינים – קנה, מכר, התבסס התעשר. פתאום הוא נפתח לזה שהיקום הוא עצום ואינסופי ושאתה בתוכו גרגר קטן. ההיודעות הזאת בסוף "אותו הים" היא ההיודעות שכל הספר מוליך אליה. כל הספר מוליך את כל הדמויות אל רגעים כאלה, שאני קורא להם אפיפניים. גם לריקו בנדודים שלו יש רגעים שפתאום היקום מתגלה לו. לדיתה יש רגעים כאלה בתוך המרוץ שלה ממיטה למיטה – מגיגי לאלבר, לדובי לריקו – בתוך כל זה מתגלים לה לרגעים איזה עומק של החיים איזה תהום של החיים. ככה שיש בספר הזה משהו שמוביל לאפיפניה. גם הסוף של הספר הוא סוף אפיפני.

ראיין: יונתן קלדרון

על היעדרות, על ארוס ועל תשוקה ביצירותיו של עמוס עוז

ניצה בן-דב

פרויד נהג להתחקות אחר משחקי ילדים מפני שסבר כי המשחקים מסייעים להם לרכוש שליטה במצבים קשים, כהיעדרותה של האם. בייחוד ידועה התחקותו של פרויד אחרי משחקו של ילד בן שנה וחצי שנהג להחביא סליל עץ שחוט כרוך עליו ולמשוך אותו חזרה כדי שישבו ויתגלה. את משחק ההעלמה וההתגלות ליווה בקריאות "הלאה" ו"הנה", ובכך המחזיז לעצמו את הליכתה העגומה של האם ואת שובה המשמח.

אפשר להרחיב את משחקו של הילד אל תחום הכתיבה. באמצעות כתיבה חוזרת ונשנית על אודות הנושא הכאוב, מפצה את עצמו הילד שבגר על כאב הפרידה המוקדמת מהאם ונעשה אדון לגורלו. הילד ששיחק בסליל הופך לבוגר הכותב על היעדרות האם, האובייקט הנאהב הראשון בחייו. בכתיבתו הוא מעלים אותה מקוראיו ומעצמו, וחושף אותה לסירוגין, כאותו ילד נעזב.

נושא זה זכה ביצירתו של עוז לעיבודים שונים ומפתיעים. כך זה החל ברומן הראשון שלו, "מקום אחר" (1966), שבו נוטשת אווה את בעלה ואת שני ילדיה בקיבוץ מצודת-רם, וכך זה נמשך עד הרומן הביוגרפי שלו, "סיפור על אהבה וחושך" (2002). שבו לוקחת האם פניה כמות לא מבוקרת של גלולות שינה ומתה בבית אחותה בתל-אביב, הרחק מבעלה ומבנה, שנשארו בירושלים.

בנובלה "הר העצה הרעה" (1974) באופן מפתיע ואולי בעצם טבעי הילד הלל הוא הראשון החש אינטואיטיבית בהרס המשפחה. הוא, הנמצא הרחק מההתרחשות – הנשף בארמון הנציב העליון שעל "הר העצה הרעה", אשר אליו הזמנו הוריו ושמנו אמו לא תשוב – יודע את האמת המרה טוב מאביו, שלנגד עיניו ממש "מצמיחה" לו האישה-האם "קרניים".

בבית, במקביל לאמו, חווה גם בנה חוויה מינית אסורה. השמרטפיות שלו, מעין שתי "לכלוכיות" שלא הזמנו אל הנשף ונשארו בבית מאחור, תזה ואנטייתזה לאם היפה שתברח עם נסיך הנשף, הן פסנתרנית וצלנית המיטיבות לנגן. הן גם מיטיבות לנגן באיברו של הלל, הנמתח בין אצבעותיהן "כעפרון דקיק". לאחר מעשה משתררים חושך ודומיה בחדר, וב"אותו רגע ידע הלל שאף פעם לא ישובו אבא ואמא".

מבדיון לביוגרפיה

"סיפור על אהבה וחושך" הוא רומן אוטוביוגרפי. ברומן לא בדיוני מוצהר זה לא יכול היה עוד עוז לתת להיעדרותה של האם מבע בדוי, והיה צריך לדבוק בעובדות היסטוריות וביוגרפיות. עוז פורש כרוניקה ארוכה של התפתחות רגשותיו והשתנותם כלפי האם הנוטשת, שסופה הוא בכתיבה אוטוביוגרפית דוקומנטרית עליה: בשבועות ובחודשים שאחרי מות אמי לא חשבתי אף לרגע על הסבל שלה [...]. טיפת רחמים לא היתה בי [...]. מרוב עלבון ומרוב כעס לא נותר בי מקום לשום רגש אחר. כשהייתי מבחין, למשל, בסנינה המשובץ שנותר תלוי עוד כמה שבועות אחרי מותה על וו מאחורי דלת המטבח, הייתי מתמלא כעס [...]. כעסתי עליה שהסתלקה בלי להיפרד [...]. שנאתי אותה. כעבור שבועות אחדים דהה הכעס [...]. ככל שחדלתי לשנוא את אמי התחלתי לתעב את עצמי [...]. אם אמי עזבה אותי ככה, בלי להביט לאחור, הלאו זהו ודאי סימן שאף פעם היא לא אהבה אותי [...]. כעבור שנה או שנתיים [...]. התחלתי אט-אט לחשוב גם עליה. לפנות ערב [...]. הייתי הולך להתבודד על ספסל-העץ [...]. הייתי יושב שם חצי שעה או שעה ומעביר לעיני, תמונה-תמונה, את סוף חייה.

שבו, כמו כובש מעצור אחרון, מתגבר פתאום עקב רגלי ונוגח נגיחה עזה אחרונה ומחליק כולו מעדנות וממלא סוף-סוף את כל חלל הנעל בלי שום רווח ומעכשיו כולך שם, בפנים, אפוף מלופף וחסוי."

החדירה הראשונה של הרגל הבתולית לנעל הריחנית, שריחה חריף, מסחרר, משפך היא חוויה שאיננה יכולה להישכח. "עד היום", כותב עמוס עוז, "בכל פעם שאני לוחץ את כף רגלי ונדחק לחדור אל תוך מגף או נעל, ואפילו עכשיו בשעה שאני יושב וכותב זאת, שב אל עורי תענוג חדירת כף-הרגל המגששת בחיק הדפנות הפנימיות של הנעל הראשונה ההיא: ריעוד הבשר ההודף-נובר בפעם הראשונה בחייו בתוך מכמני מערה אשר דופנותיה, קשויות ורכות, מלפפות ומענגות מכל עבר בהתהדקן סביב בשרי ההולך ומפלט ביניהן ודוחק ונדחק עוד ועוד פנימה בעוד קול אמי משדל אותי, רך, סבלני, תדחף, תדחף רק עוד קצת."

"סיפור על אהבה וחושך" הוא לכאורה סוף תהליך השלת העטיפות ההדרגתי של עוז. זהו רומן אוטוביוגרפי, שאירועיו מתרחשים בזמנים היסטוריים נכונים ובמקומות גיאוגרפיים מדויקים; לא עוד זמן אחר ולא עוד מקום אחר. ב"מקום אחר", הרומן הראשון שלו, המסכה עדיין עבה והתחפוש כבדה. נוגה וגיא יחד הם הילד הנטוש, שהרי נוגה היא בת עשר וגיא הוא כבן שלוש, וגילם המחובר מגלם את גילו של עוז כשאמו התאבדה. נוגה היא הבן הנטוש שהתחפש לבת נטושה. היא מחפשת את אמה בתחליף אב.

לעומת הררי ההסוואות ב"מקום אחר", ב"סיפור על אהבה וחושך", אין הילד הנטוש מוחלף בשני ילדים והילד איננו ילדה. האם אינה בורחת ונישאת לאחר אלא שמה קץ לחייה. "סיפור על אהבה וחושך" הוא יצירה שבה הסוגה הלא בדיינית אפשרה לעוז לכתוב על נטיות, על סיוטים, על תשוקות ועל רגשות אותנטיים באמצעות סיפורים המערבבים מציאות והמצאה.

התקווה האדיפלית להפשיט, להיודע, להכיר את הראשית ולגעת באחרית כמו באה אל קצה ב"סיפור על אהבה וחושך". האם הנעדרת, שהגיחה בכל יצירה כגירוי, מופיעה כאן סוף-סוף לכאורה מעורטלת ויחפה, וכך גם בנה. למעשה, סיפור ההנעלה הסודי ב"אין קהל" ממחיש, שלעולם ייוותרו, היא והוא, נעולים כגן וחתומים כמעייני.

ניצה בן-דב היא פרופסור לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה. המאמר נערך מתוך פרק מספרה "והיא תהילתך" (שוקן, 2006) המכיל עיונים ביצירות ש"י עגנון, א"ב יהושע ועמוס עוז.

« דברים אלה אינם רק תיאור אבולוציוני של אָבֵל או של עיבוד אָבֵל אלא הסבר עמוק של עוז לעצמו ולקוראיו מִיָּן ינק את שירו והיכן החלה דרכו כסופר. כשנה או שנתיים לאחר שעזב את הבית, החל להעביר תמונה-תמונה, באינספור וריאציות, את סוף חייה של אמו, והוא עדיין עושה זאת. סוף חייה של אמו הוא גם מקור חייו של בנה כסופר. "מסיפור על אהבה וחושך" מתבהר עניין נוסף. כמבוא לדיון בכך נצטט שיר מספרו הפיוטי של עוז, "אותו הים", שגם בו כצפוי מובנית הסיטואציה היסודית של היתמות, של נטישת האם, וגם של הבן שהוא מוקד לתשוקה ולמשיכה, שצל אמו, אהבתו הראשונה, אינו מאפשר לו לקיים יחסים טוטליים עם נשים אחרות. אל אמו תשוקתו והיא תשלוט בו. כך נאמר בשיר מ"אותו הים":

"תן לי חמש דקות לנסות לסדר לך קצת את הקטע הזה הדפוק. נטישות / קורות כל הזמן. כאן בגוש דן, למשל, אני מניחה שמספר הנטישות ביממה / מתקרב למספר הגניבות. [...] אמך / איבדה את עצמה ועזבה אותך די קָעוֹךְ. ואתה בעצמך לא נטשת כמה נשים? / שהן, מצדן, נטשו לכבודך את מי שנטשו, וגם הנטושים ההם השאירו בשטח איזו נטשה פצועה. זה הולך לולאות-לולאות. נכון, אני לא אומרת, הורים שנוטשים / זה אחרת, מדמם יותר זמן. ואמא. ובן יחיד. אבל כמה? כל החיים? לפי דעתי / ארבעים וחמש שנה לשבת שבעה על אמך זה די מגוחך. לא רק מגוחך: מעליב / נשים אחרות. אשתך. הבנות. [...] תקום ותזרוק אותה כבר. בדיק / כמו שהיא אותך. שתנדוד ביערות שלה בלילות אבל בלעדיך. שתמצא לה / פראיר אחר."

מ"מקום אחר", הרומן הראשון של עוז, ועד "אותו הים" ו"סיפור על אהבה וחושך", שני הרומנים האוטוביוגרפיים האחרונים שלו, הגיבור הננטש של עוז, שחווה את עזיבת אמו בגיל צעיר, מחפש את אמו בבת זוגו. המוטיב האדיפלי זוכה לווריאציה עוזית ייחודית. האם הנעדרת היא מקור תשוקה חזק במיוחד בשל תעלומת היעלמותה, בשל הופעתה הקצרה והיעלמותה הארוכה, ובשל הצורך הבלתי נלאה של בנה לחבר בכל יצירה נרטיב שונה-דומה שיתחקה אחריה.

ה"בין לבין", כפי שכבר אמרה הפסיכואנליזה, הוא הארוטי. האם אין המקום הארוטי ביותר בגוף המקום שבו הבגד נפתח? העור המנצנץ בין שני בגדים הוא המפתח, לאו דווקא העירום השלם. האם אין האובייקט המגרה הוא זה המגיה מהחושך ופֶּשֶׁב אל החושך? האובייקט המנצנץ בין שני רווחי זמן הוא המושך, לאו דווקא זה הנוכח נוכחות רצופה, ערה. מותה האיניגמטי של האם בגיל צעיר, על סף התבגרותו של בנה, שהאיר בדיעבד גם את חייה באור חידתי, הפך אותה למוקד נצחי של פיתוי. ביצירותיו הראשונות כפה עוז אמצעי הסוואה ועקיפה על אב-הטיפוס של העלילה שלו, ששלושת גיבוריה העיקריים הם אָם מרוחקת, המתרחקת לעולמים, ומותירה אחריה אב ובן נבגדים. האב ניסה למצוא לו נחמה פורתא בזרועותיהן של נשים אחרות, והבן לעולם יחפש את אמו בבת זוגו. אבל מיצירה ליצירה הלך עוז והסיר באטיות את המסכות ופשט בזו אחר זו את התחפושות.

נעילה שהיא בעילה

זכור, נעילה הריקות של האם ב"סיפור על אהבה וחושך" עוררו בבנה כעס ועלבון צורב בשבועות ובחודשים שלאחר מותה. אבל הנעל הנקשרת במוות, בריקנות וביתמות, נקשרת גם בלידה, בארוס ובילדות. הזיכרון הקדום ביותר של עוז הוא נעל, נעל שהיא לכאורה הנעל הראשונה שאמו מנסה, וגם מצליחה, להנעיל בה את רגלו. עוז פותח את הפרק שבא בעקבות תיאור גלי הרגשות שהציפו אותו אחרי מות האם, בשאלה, "במה מתחיל הזיכרון שלי?". בזיכרון זה הוא מונעל על ידה בנעל "קטנה חומה חדשה וריחנית, עם שרוכים תאומים ועם לשון חמימה ורכה", נעילה שהיא בעילה. קשה שלא לראות בתיאור הנעלת הנעל בידי האם אקט מיני לכל דבר, חשוף ומוחלט; חוויה מינית ראשונה.

"בתמונה הבאה אין קהל", פותח עוז את התיאור הארוטי של ההנעלה. האם מחוללת את הפורקן המיני: שתי ידיה, "האחת הודפת קלות את רגלי עמוק עוד עמוק פנימה בעוד ידה השנייה אוצזת מלמטה, בֶּסוליה, דוחפת-לוחצת בעדינות כנגדי, לכאורה מתנגדת לתנועותי אך באמת רק מסייעת לקלוט את כולי עד הסוף, עד לרגע המתוק

מתוך הביקורות על הספר "אותו הים"

"הפתעה גדולה ומרגשת... ספר נועז בצורתו, חושפני בתכניו, קליל ומשועשע, אך בעת ובעונה אחת גם מפעים, נוקב ומצמרר" פרופ' אבנר הולצמן, "ידיעות אחרונות" 11.12.98

"...ביטוי לכישרון שבתחומים מסוימים אין לו אח ורע בספרות העברית... מתגלה עוז כרב-אמן מובהק... עיבוד פיוטי מזהיר של חומרים פרוזאיים ביותר... קטעי פארודיה מצויינים... פרזה פיוטית יפיפיה... עיצוב מעודן של מערכות היחסים... עוז ממצה בנובלה הזאת את כל סגולותיו הססגוניות... אותו הים הוא יצירה חזקה ומורכבת שבה התעלה עוז על עצמו ותרם תרומה חשובה לספרות הדור." פרופ' גרשון שקד, מוסף הספרים של "הארץ" 23.12.98

"אותו הים' הוא, לפי דעתי, שיא יצירתו ופאר לספרות העברית" שמעון פרס, "מאזנים", יולי 1999

"מעטות מאוד הן יצירות הספרות שנכתבו במידה כזו של חסכון, פשטות ודיוק... מתוך חומרי חיים יומיומיים ובלתי נוצצים יצר עמוס עוז מעשה אמנות בלתי נשכח... עמוס עוז כתב כבר הרבה יצירות של פרזה ושל עיון פוליטי, אבל גם לו היה כותב רק את אותו הים, היה בכך ערך גדול ורב..." ג'סיקה מאן, "סאנדיי טלגרף"

"אותו הים' היא יצירה הכתובה באופן כה מענג, כה זך-כיהלום, שהמבקרים כבר מהללים אותה כיצירתו המעולה ביותר של עמוס עוז. כל עמוד ובהם עמודים המחזיקים רק שורות בודדות של טקסט, בוהק ומתנוצץ בשירה מחוטבת ומלוטשת" ג'ונתן פרידלנד, "גארדיין"

"רומן מבריק, רומן של הלכי נפש: מלנכוליה, געגועים, ומיניות מעודנת אך רוויה... מיגוון בלתי רגיל של סגנונות... המעברים מפרזה לשירה הם חלקים. הקורא חש בהדים של איוב ושל ספרי הבשורה, של וירגיליוס ושל דאנטה, של מולייר ושל צ'כוב" צ'ארה סגרה, "קוריירה דה לה סרה"

* / זלדה

בבוקר הירחרתי:
לא ישוב עוד קסם החיים
לא ישוב.
פתאום בביתי השמש
ישות תיה לי
והשולחן אשר עליו הלחם
זהב
והפרח אשר על השולחן והספלים
זהב
ומָה היה לעצב
גם בעצב נוֹגָה.

הזה ונשאר לבד עם כל המטען במשך שנים. אחרי שלושה לילות בלי שינה, התקשר אלי עמוס ונענה לבקשתי. הוא לא העמיד את כבודו ויוקרתו על כפות המאזניים כנגד הבחירה שלי ועל כך אני מודה לו ומבקש את סליחתו.

בהצגה סנדרה שדה מגלמת את כל תפקידי הנשים הבוגרות. מדוע?

ההחלטה שאת תפקידי האם המתה, האישה השנייה והזונה בנפאל תגלם שחקנית אחת, הייתה החלטה אינסטינקטיבית. הבנתי שהנשים הללו מגלמות את הפנים השונות של האישה האם. כיוון שעל כל היצירה הזאת מרחף דוק של גילוי עריות, לפעמים מרומז ולפעמים בוטה, חשבתי שזו הדרך הטובה ביותר לבטא זאת. אפילו אם הקהל עשוי להתבלבל לפעמים, זאת בעצם החירות שמאפשרות לנו השירה והבמה. לא להיות ריאליסטיים, לא להיות ראציונליים, לקבל כנפיים ולעוף.

אם "כל העולם במה", כפי שאמר שייקספיר, אז מי האלוהים בסיפור הזה? הסופר? המחזאי? או הבמאי?

ניתן לומר שב"אותו הים", דמות 'המספר' היא מעין אלוהים. הדמויות מכירות בכוח לברוא אותן ולהחליט על גורלן. לעיתים הן מתייעצות איתו, באות אליו בטרוניות ואפילו מתמרדות נגדו. מה שמיוחד בעיני בספר הזה וגם במחזה, הוא שהדמויות יכולות לדבר עם המספר פנים אל פנים, להזמין אותו לכוס תה, לשאול אותו איך הסיפור מתפתח ומה הגורל שלהן. אך הוא כמובן לא יענה, כי הוא רק 'המספר' ואם הוא אלוהים, אז הוא אלוהים אל יודע. מה שתפס אותי ב"אותו הים" זה לאו דווקא הסיפור הפנימי, מערכות היחסים וגילוי העריות. לי היה חשוב יותר תהליך היצירה של 'המספר'. זה בעיני הנושא המרכזי של הספר. הסופר כותב לנגד עינינו. הוא מקיים דיאלוג עם הדמויות תוך כדי כך שהוא בורא אותן. היופי והאירוניה כאן הם בכך ש'המספר'/אלוהים לא לגמרי מודע לתהליך היצירה ולתוצאותיו.

מה לדעתך המשמעות של היחסים המורכבים הללו שבין המספר לדמויותיו?

לעומת הספר "אותו הים", דמות 'המספר' במחזה, אינה בהכרח עמוס עוז, אבל כמותו גם הוא אינו מסוגל להתאבל על אימו ולהיפרד ממנה. הדמות המרכזית בסיפור היא האם נדיה, שמתה כבר בעמוד הראשון של הספר. צילה מרחף מעל כל היצירה ומניע את העלילה, לעיתים במודע ולעיתים שלא במודע. הסופר מתוודה: "יותר משאני כותב אותה היא כותבת אותי". לאט לאט אנו מבינים שאותה אימא אינה נדיה אלא אימו של 'המספר' עצמו. העניין הלא סגור בין המספר לאימו הוא הכוח המניע את העלילה – שם האנרגיה, שם הכאב, שם האהבה, שם הכעס, שם השנאה ושם הדרמה והקונפליקט האמיתיים. דיתה אומרת למספר: "עזוב כבר את אימא שלך שנטשה אותך. תן לה ללכת". היא לא אומרת את זה לריקו, בן זוגה, אלא למספר. למה דווקא לו? כי היא, הקטנה, מבינה ששם טמון הכול. אנשים נפרדים, נוטשים, ננטשים, וגם מתים. צריך להתקדם, להיפרד, להתאבל, כי בלי זה לא ניתן להמשיך לחיות חיים מלאים ולא ניתן לפתח מערכות יחסים. 'המלט' של שייקספיר זקוק ללהקת השחקנים שתשחק את רצח אביו המלך, כדי לעזור לו להתאבל על אביו. הוא מקנא בשחקן שמסוגל להתאבל על הקיובה, דמות בדיונית שאינה קיימת, בעוד שהוא עצמו אינו מסוגל להתאבל על אביו. באופן לא מודע, המספר שמתחיל לספר סיפור בדיוני "על משפחה בולגרית בבת-ים", מגלה שהוא מספר על עצמו ונותן לגיבור שלו להתאבל ולזעוק את הזעקה שהייתה כלואה בתוכו שנים כה רבות. הוא נותן לריקו לבטא את אותם רגשות מודחקים שהוא עצמו לא היה מסוגל לבטא.

ראיינה: רינה לביא, ערך: יונתן קלדרון

כוס תה עם אלוהים

ראיון עם חנן שניר, במאי ההצגה והמעבד

זו אינה היצירה הראשונה של עמוס עוז שאתה מתרגם לבמה. הפעם בחרת להתמודד עם רומן פואטי, אוונגארדי וכמעט נטול דיאלוגים. מה מושך אותך ביצירותיו של עוז ומדוע בחרת ב"אותו הים"?

"אותו הים" הוא הספר השלישי של עמוס עוז אותו אני מעלה לבמה. לפניו עיבדתי וביימתי את "מקום אחר" ואת "קופסה שחורה". בעקבות העבודות נוצר בינינו קשר של אמון וידידות. מה שעניין אותי במהלך העבודה המשותפת שלנו זה לא רק התכנים אלא גם העובדה שסגנון הכתיבה של עמוס עוז בכל אחת מהיצירות האלה הוא שונה לחלוטין. "מקום אחר" הוא רומן נרטיבי רגיל ואילו "קופסה שחורה" הוא רומן מכתבים. מה שמאפיין את עמוס הוא החיפוש המתמיד אחר צורות ביטוי חדשות שמאתגרות אותי לחפש צורות בימיו שונות. "אותו הים" הוא רומן שבו הכתיבה מאוד אסוציאטיבית ומשחקית, המשייטת באופן חופשי בין שירה לפרוזה. זה אתגר אותי לעשות משהו שלא עשיתי מעולם, משהו שלא ידעתי מה תהיה התוצאה הסופית שלו. נקודת המוצא שלי היא הספר ואני ממריא עם הספר ומתוך הספר. איפה אני נוחת? אני אף פעם לא יודע.

במחזה שילבת גם קטעים מספרו האוטוביוגרפי של עוז, 'סיפור על אהבה וחושך'. מדוע?

על אף ש"סיפור על אהבה וחושך" נכתב כמה שנים אחרי "אותו הים", קראתי אותו קודם. אני לא חושב שהייתי מסוגל להתחבר רגשית ל"אותו הים" אלמלא קראתי קודם לכן את "סיפור על אהבה וחושך". חשבתי שהקהל יכול להרוויח מהשילוב המאוד זהיר הזה. לקחתי מעט מאוד קטעים מ"סיפור על אהבה וחושך", קטעים הנוגעים ליחסים בין הסופר לאימו. אני רואה ב"אותו הים" מעין מבוא ל"סיפור על אהבה וחושך". שניהם מדברים על אובדן של אם אהובה, על בן יחיד שלא מסוגל להתמודד עם האובדן הזה, מכחיש אותו ובורח ממנו. אחד בורח למזרח הרחוק והשני בורח לקיבוץ. ב"סיפור על אהבה וחושך" אין הרחקה. זה סיפור אוטוביוגרפי ישיר, כנה ואמיץ מאוד. ב"אותו הים" יש הרחקה. ל"מספר" היה נחוץ להרחיק את העדות ולדבר באמצעות דמויות בדיוניות. הוא עצמו משתאה על כך: "מה פתאום יצא לי מין סיפור כזה, בולגרי בבת ים, כתוב בשורות קצרות, פה ושם אפילו בחרוז".

איך עמוס עוז קיבל את השילוב הזה?

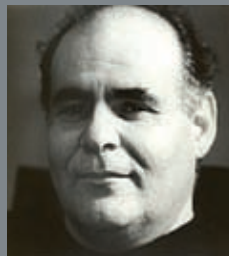
אני מודה שלעמוס היה מאוד קשה לקבל את השילוב הזה, על אף העובדה שמלכתחילה נתן את הסכמתו. גם בעיבודים אחרים שילבתי יצירות אחרות ב"מקום אחר" לקחתי מ"מנוחה נכונה" וב"קופסה שחורה" הכנסתי גם כן קטע אחד מ"סיפור על אהבה וחושך". הדיאלוג הזה עם היצירות האחרות של עמוס עוז היה קיים כל הזמן ולדעתי עמוס עצמו עושה זאת לא מעט. ב"סיפור על אהבה וחושך", למשל, הוא מזכיר את הדמויות של "אותו הים". הפעם היה קשה לו לקבל את השילוב. אני זוכר שנסעתי אליו ואל נילי אשתו בערב ראש השנה כדי לשכנע אותו, מתחנן על נפשי. קראתי לו את המונולוג של 'המלט', שלא היה מסוגל להתאבל על אביו ואני זוכר שאף בכיתי. הבנתי שאפילו שכתב כמעט הכול על ילדותו ומות אימו, עדיין לא נפרד ממנה. היא התאבדה שלושה חודשים לפני בר המצווה שלו, ולא רק שלא לקחו אותו ללוויה שלה, אף אחד גם לא דיבר איתו עליה מאז. זה מקרה של אָבֵל מעוכב שבו אין לילד לגיטימציה להתאבל. הוא לומד שאסור לו לדבר על הדבר

יוצרי ההצגה

יובל מסנר (מוסיקה)

למד באקדמיה למוסיקה בירושלים ובבית הספר למוסיקה רימון. הופיע והקליט כנגן צ'לו עם מיטב אמני ישראל. הלחין, ניגן ושר בלהקות 'טאטו', 'בלאגן', 'רביעיית מסנר' וכרמלה גרוס וגנר. חבר בהרכב האתני 'אנסמבל מזרח ומערב'. היה מלחין ומנהל מוסיקלי בפרוייקט האירופי הנודד 'Azart - ship of fools'.

תיאטרון הבימה: "הר לא זז", "תמרה", "לא לו"; תיאטרון חיפה: "הקאמבק של בוריס שפילמן", "הר אדוני", "עץ אחרון בירושלים"; אנסמבל הרצליה: "כוונות טובות"; תיאטרון בית ליסין: "תפוחים מין המדבר", "סיבת המוות"; תיאטרון באר שבע: "ילדים חורגים לאלוהים"; תיאטרון לה ממה - ניו יורק: "בדידות כפולה", "בריאה", "הזונה מאהיו", "שבוע". תיאטרון עכו: פרס המוסיקה בהצגה הזוכה "סמטת הכיסאות הלבנים", פסטיבל הצגות ילדים בחיפה: פרס המוסיקה בהצגה "שוקולד" ופרס הפרינג' למוסיקה עבור ההצגה "אדם זבי דם".

אבי עופר (אנימציה)

יליד ת"א 1975. מאייר ואנימטור, מעצב וצלם. יוצר למגוון פלטפורמות, מודפסות ומשודרות. עבודותיו השונות וסרטי האנימציה שלו מוצגים בפסטיבלים ותערוכות בארץ וברחבי העולם, זוכים להכרה והערכה רבה.

אבי יונה (במבי) בואנו (עיצוב תאורה)

מעצב תאורה מעל 30 שנה. מעצב לתיאטרון, מחול, אופרה, מופעי רוק ואופרות רוק. בתחילת דרכו התגורר באנגליה ועיצב תאורה למיטב הלהקות, ביניהן: מיטלופ, הקיור, מייק אולדפילד, רוג'ר ווטס ודיויד גילמור. עיצב תאורה לאריק אינשטיין, שלום חנוך, שלמה ארצי, ריטה, יהודה פוליקר, יהודית רביץ. עיצב תאורה לכל התיאטרונים בארץ. מעצב הבית של "אנסמבל עתים" (רינה ירושלמי) בעשרים השנים האחרונות ומעצב הבית של תיאטרון גשר בו עיצב תאורה להצגות רבות, ביניהן: "טרטיף", "שונאים: סיפור אהבה", "רומן בעבודה". עיצב תאורה ללהקות מחול בארץ ובעולם, ביניהן: אוהד נהרין, ענבל פינטו, יסמין גודר ושרון אייל. עיצב תאורה לכ-40 אופרות בארץ ובעולם, ביניהן: "הילד חולם" ו"נבוקו" במצדה. זכה בפרסים רבים על עבודתו.

חנן שניר (מחזה ובימוי)

בוגר החוג לתיאטרון של אוניברסיטת ת"א והאקדמיה המלכותית לדרמה בלונדון, שם גם לימד וביים. בעונות 1990-1991 שימש כמנהל האמנותי של תיאטרון הבימה. בשנים 1992-1993 השלים את לימודי התואר השני בפסיכולוגיה ייעוצית באוניברסיטת בוסטון. לצד עבודתו בתיאטרון, בה הוא משלב טכניקות פסיכו דרמטיות בתהליך החזרות, הוא מקיים סדנאות פסיכודרמה לאנשי מקצוע מן התחום הטיפולי. מלמד תיאטרון בסמינר הקיבוצים ומשמש כבימאי בית בתיאטרון הבימה. ביים בארץ ובחו"ל והצגותיו הוזמנו לפסטיבלים בינלאומיים יוקרתיים. בין עבודותיו לאחרונה: "קופסה שחורה", "הנאהבים והנעימים", "חודש בכפר", "העז או מי זאת סילביה", "נמר חברבורות", "אנטיגונה" (הצגת השנה ובימאי השנה 2008, בשיתוף ת' הקאמרי) ההצגה הופיעה בפסטיבלים בינלאומיים בטייואן, יפן וקפריסין. "החגיגה" (בשיתוף עם ת' הקאמרי), "איולף הקטן".

ענת שטרנשוש (עיצוב תפאורה)

בוגרת המגמה לעיצוב תיאטרון באוניברסיטת ת"א, 1996. למדה אמנות במדרשת בית ברל. בין עבודותיה: תיאטרון הבימה: "לוקאס, הכלה, ציד הפרפרים והמוות", "טקסי", "המחלוקת", "משוגעת" (פרס התיאטרון 2008 לעיצוב תפאורה), "איולף הקטן"; תיאטרון הקאמרי: "לעוף מכאן"; בית הספר של יורם לוינשטיין: "פריקס", "עם חיוך ואקדח", "ליצנים של אלוהים"; תיאטרון תמונע: "צמר"; תיאטרון באר-שבע: "מפתח לשניים"; תיאטרון לילדים ולנוער: "פצפונת ואנטון"; תיאטרון הקיבוץ: "אגדת סוף עונה" (פרס עיצוב תלבושות בפרסי במה להצגות ילדים ונוער 2006-2007); פסטיבל הצגות ילדים חיפה: "שמוליק חבר חדש" (פרס עיצוב תלבושות), "איך להכין בן"; קבוצת המחול של יסמין גודר: "אולס", "I Feel Funny Today", "שדות ירוקים", "תגידי יפה שלום".

עפרה קונפינו (עיצוב תלבושות)

בוגרת החוג לתיאטרון במגמת עיצוב, אוניברסיטת ת"א. בעלת תואר שני בעיצוב תלבושות ותפאורה מאוניברסיטת N.Y.U. בין עבודותיה: בתיאטרון הבימה: "מראה מעל הגשר", "נמר חברבורות", "השוטר אזולאי". בתיאטרון החאן: "השחף", "דון פרלימפלין ואהובתו לבליסה בגן ביתו", "אשליה", "הנסיכה האמריקאית"; בתיאטרון בית ליסין: "צור וירושלים", "סינית אני מדברת אליך", "תפוחים מן המדבר", "נהג ציירת"; בתיאטרון הקאמרי: "עיר הנפט", "שמו הולך לפניו" (בשיתוף עם ת' חיפה), "ביבר הזכוכית", "האב", "אנטיגונה" (בשיתוף ת' הבימה), "חגיגה" (בשיתוף ת' הבימה), "הכתובה", "הרטיטי את ליבי", "הנפש הטובה מסצ'ואן".

דוד קירגלר

אהרון אלמוג

יואב דונט

יגאל שדה

סנדרה שדה

טלי רובין

מתן מאק

טלי רובין (דיתה)

בוגרת הסטודיו של יורם לוינשטיין, 2004. בין תפקידיה: תיאטרון הבימה: "המחלוקת" (אדין); תיאטרון בית ליסין: "קפה ערבה" (גאיה), "דיגוש" (סופי), "סינית אני מדברת אליך" (מועמדת לתגלית השנה בפרסי התיאטרון 2005), "אונור" (סופיה, מועמדת לתגלית השנה בפרסי התיאטרון 2006); בית ציוני אמריקה: "שנה טובה לחקלאים בצפון"; השתתפה בפסטיבל פותחים מסך בתיאטרון בית לסיין בשנים 2007-2008. בטלוויזיה: "בטיפול" (רונה), "כנפיים", "שבתות וחגים", "גירושים נפלאים", "נבלות" (תמרה). בקולנוע: "היתה לי ילדות מאושרת" (מועמדת לשחקנית דרמטית בפרסי האקדמיה, 2004).

יואב דונט (ריקו)

בוגר בית הספר למשחק ניסן נתיב, 2007. בין תפקידי: באנסמבל זיגוטה: "צינורות"; תיאטרון חיפה: "סיפור פשוט" (הירשל), "הבחורים בדלת ממול" (בשיתוף עם תיאטרון אורנה פורת). בקולנוע: "לבנון" (מועמד לפרס השחקן, בפרסי אופיר 2009), בטלוויזיה: "פרשת השבוע", "לאהוב את אנה", "המקום". זוכה מלגת קרן שרת 2005 ומלגת קרן תל אביב.

"תמונות ציד", "אהובת החייל", "מותו של סוכן", "אילוף הסוררת", "דודתו של צ'רלי", "הנפש הטובה מסצ'ואן", "טובת המולדת", "הביצה", "בורגנים", "דון ז'ואן", "מפיסטו"; תיאטרון הספרייה: "בשפל"; בתיאטרון החאן: "אנה גלקתיה" (סורדו), "נוף ילדות" (ריימונד), "מידה כנגד מידה" (אנג'לו), "שמייס" (שילר), "הבתולה מלודמיר", "האשה מן הים" (הזר), "השחקן" (קוסטיה), "השיבה למדבר" (עזיז), "נדל"ן" (ריקי רומא); תיאטרון הרצליה: "תנינים" (נאדל), "ערב שירי אלתרמן".

דוד קירגלר (דובי דומברוב)

בוגר "בית צבי", 1990. בין תפקידי: תיאטרון הבימה: "ההולכים בחושך", "חבילות מאמריקה", "משפחה", "נודניק", "אילוף הקטן" (בורגהיים); תיאטרון באר שבע: "כסף קל", "הנאהבים", "כולם היו בני", "צייד המכשפות", "כטוב בעיניכם", "מהומה רבה על לא דבר", "אחים לנשק", "חשבון פתוח", "בין חברים", "בית הקפה"; תיאטרון בית לסיין: "על עכברים ואנשים", "תיאטרון חיפה: "שלום ולא להתראות", "להיות או לא להיות", "פירוק"; תיאטרון הספרייה: "בנו כופתא בוכתא"; פסטיבל עכו 1997: "ללו" (על תפקידו זה זכה בפרס השחקן המצטיין). בקולנוע: "שחקנים", "ארץ חדשה", "תמונות". בטלוויזיה: "זהו זה", "הבורגנים", "תיק סגור", "רק בישראל", "משחק החיים", "הרצועה", "האלופה", "שבוע סוף".

(קלריה איונובה), "גן הדובדבנים" (האומנת), "ליל העשרים" (מרים). בתיאטרון הקאמרי: "טוב" (הלן), "סוויני טוד" (קבצנית), "הביתה" (רות), "נשים בצמרת" (מרלו), "מידה כנגד מידה" (מריאנה), "בית ספר לריקודים" (מירה), "קסטנר" (בודיו), "מיכאל קולהאס" (אליזבת), "אהבה מאוחרת" (קתרין), "נוצות", "חקירה", "הדלפה" (דניאלה), "אחרי החגים" (ריבה), "שירה" (שירה), "תמונות מחיי נישואים" (מריאנה), "מכתבי אהבה", "ריצ'ארד השלישי" (אליזבת), "שברי זכוכית" (סילביה), "סיפור משפחתי" (רות שטיין), "שטח סגור", בתיאטרון בית ליסין: "חיפים בפארק", "נערי ההיסטוריה", "גוד ביי אפריקה". בקולנוע: "למראית עין", "אריה", "הדברים שמאחורי השמש", "שישה מיליון רסיסים". בטלוויזיה: "פרצוף של פוקר".

יגאל שדה (מספר)

בוגר "בית צבי", 1986. בין תפקידי: בתיאטרון הבימה: "ירמה", "ליל העשרים", "חתונת דמים", "בחורים טובים", "מלך היהודים", "משרתם של שני אדונים", "זעקי ארץ אהובה", "שלוש אחיות", "ביקור הגברת הזקנה", "השושנה המקועקעת", "החייל האמיץ שוויק", "הר לא זז", "מרי לו" (ריקרדו), "חודש בכפר" (ראקיטין), "מלחמה" (ה), "אנטיגונה" (קריאון), "דיבוקים", "טיקוצ'ין", "אילוף הקטן" (אלפרד); תיאטרון באר שבע.

אהרון אלמוג (אלבר)

סיים את בית הספר הדרמטי שליד הבימה. היה בין מקימי תיאטרון החאן הירושלמי. בין תפקידי: בתיאטרון הבימה: "מדדיה", "מדריך למטייל בוורשה", "אנשים קשים", "חבילות מאמריקה", "משפחה", "אנטיגונה", "אלינג". בין תפקידי בתיאטרונים אחרים: "מנדרגולה", "חמורים", "ציפס עם כל דבר", "וויצק", "אורזי המזודות", "יאקיש ופופצה", "אנשים בלילה", "ילדי קנדי", "חסות", "רוחות", "הנאהבים", "אולם מס' 6", "הכפיל". בטלוויזיה: "ניקוי ראש". בימיו: בקבוצת התיאטרון 'נווה צדק' (שהתמנה למנהל האמנותי שלה ב-1987): "האזרח העומד מעל כל חשד", "החייל הטוב שוויק", "נעורי ורדה ליה", "הירושה"; בתיאטרון הבימה: "הפרדס", בתיאטרון הקאמרי: "הקן", "רכוש נטוש", "שיץ", "אחרי החגים", "שלוש אחיות", "העלמה ג'ולי"; בתיאטרון בית ליסין: "שש שעה רקובה".

סנדרה שדה (נדיה/מרים/בטיין)

בוגרת החוג לתיאטרון, אוניברסיטת תל אביב. השתתפה בפרייקט "עין הוד" של נולה צ'לטון ועודד קוטלר. בין תפקידיה: בתיאטרון הבימה: "וויצק" (מרים), "סיפור פשוט" (מינה), "הרובע העתיק" (ג'ין), "הלווייה חורפית" (ולוציה), "הכסאות" (זקנה), "חתול רחוב", "שירלי ולנטיין" (הצגת יחיד), "זרים", "מותו של סוכן". בתיאטרון חיפה: "הקייטנים"